

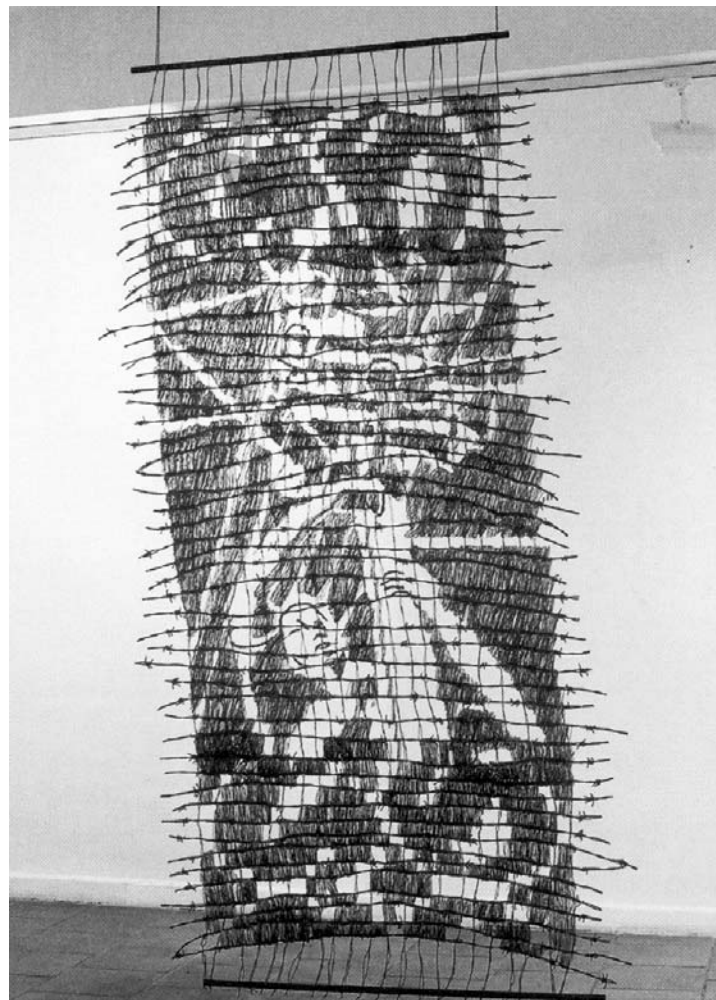
Umetnica koja je u našoj zemlji tek od 2005, a dolazi iz Izraela, predstavila se ovdrašnjoj publici samostalno već tri puta, izložbama u Majdanpeku, Beogradu (Galerija SULUJ – maj 2006.) i Novom Sadu (Galerija kulturnog centra – juli 2006.) Završila je Akademiju likovnih umetnosti u Izraelu, odsek keramike i vajarstva, a trenutno se nalazi na postdiplomskim studijama iz umetnosti i komunikacije na European Graduate School u Švajcarskoj na kojoj sprema doktorat. Imala je 4 samostalne i više grupnih izložbi u Izraelu, Češkoj, Srbiji i brojne realizovane projekte. Vreme od 2000. do 2005. provodi u Pragu sa željom da se bolje upozna sa dizajnom keramike, pošto je Češka poznata kao izvoznik kvalitetnog porcelana, tako da je u toj zemlji keramička umetnost bliska sa proizvodnjom. Nakon dve godine provedenih u Pragu radeći na skulpturi i instalaciji, odvađa se od usko keramičarske specijalizacije i počinje samostalnu umetničku karijeru kao konceptualni umetnik. U Pragu počinje da radi projekte i da radi kao nezavisni kustos.

– LŽ: *Uradila si kao diplomski rad na fakultetu veoma interesantnu instalaciju od gline koju si kasnije prikazala i u Izraelskom muzeju u Jerusalimu.*

N.T.F: Za ovaj rad mi je trebalo oko jedna tona gline. Prvo sam radila arhitektonsku skulpturu, zatvorenu, čiji su zidovi i pod bili pokriveni sa svežom glinom koja se nije sušila skoro godinu i tri meseca. Sama sam stavljala glinu na zidove i pod. Ovaj rad je trebao da pokaže lepotu nepečene gline. Takođe, u to vreme moja majka je bila bolesna i ja sam tada nesvesno želela da konzerviram to vreme, da zadržim proticanje vremena. Ovo je bio zanimljiv eksperiment. Moje iskustvo iz ovog rada je da svežinu ne možeš konzervirati, da stvari idu svojim tokom, i na kraju ipak dolazi smrt. To sam naučila tako što iako je postojao aparat za održavanje vlage ona se ipak sušila i ja sam morala da je mehaničkim putem vlažim. Tako se ispostavilo da je glina ipak starila i pored mog truda.

– LŽ: *Koji je od tvojih projekata najznačajniji?*

N.T.F: Ja mislim da je rad na projektima bio proces. Poslednji moj projekat se odnosi na istraživanje istorije i jezika vlaške manjine. Projekat je podrazumevao da sami vlasari rade intervjue na vlaškom jeziku i posle ga pišu latinicom po zvuku kreirajući vlaški jezik u pismenoj formi, jer sam vlaški jezik nema alfabet. O tome postoji velika diskusija, jer je pitanje politički osetljivo. Ranije sam radila jedan projekat koji nije realizovan, a odnosio se na pravljenje stalne postavke u romskom muzeju u gradu Berno

Noa Triestar Filipović

u Češkoj. Drugi projekat se odnosio na stalnu postavku u muzeju stakla i bižuterije u gradu Jablonec takođe u Češkoj u kraju gde je pre II sv. rata živelo 90 procenta nemačkog stanovništva. Nemci su bili poznati u tom kraju kao stručnjaci za staklo i bižuteriju, jer su imali veliko znanje iz te struke. Posle rata su raseljeni iz tog kraja i postavka u ovom muzeju bi pokazala vezu između dva naroda Nemačkog i Češkog, jer je danas veoma aktuelna želja tog nemačkog stanovništva da se vrati. Meni je kao umetniku bilo potrebno da pokažem da ne postoji istorija i kultura bez ideologije. N postoji jedna ista istorija. Istorija je politička priča. Raniji projekti su bili vezani za muzej, a najnoviji projekat sa vlaškom manjinom je izlazak u samu zajednicu koji je u mom slučaju podrazumevao i život u toj zajednici. Nešto pre ovog projekta sam se upoznala sa Jorgovanom koji je vlah iz Debelog Luga i odlučila sam se da se udam za njega.

Kada se pomeramo od pravljenja izložbi ka projektima u određenoj zajednici onda se u stvari okrećemo od reprezentativne umetnosti ka živoj kulturi, što onda znači da sve manje kontrolišemo jer radimo sa živim ljudima a ne sa objektima.

– LŽ: *To znači da su tvoja nova iskustva drugačija od prethodnih.*
N.T.F: Ovaj projekat u zajednici zahteva drugačiji pristup. Ovde se više radi o pregovaranju gde rezultat nije samo tvoje delo već je obostran. Možda bih ponovo ušla u ovakav projekat ali bi to radila drugačije. Ovog puta kada sam pisala projekat imala sam viziju, ali je moj pristup bio suviše zatvoren, odnosno suviše moderan i kolonijalistički. Tačnije, zajednica vlaha koja živi u Srbiji ima svoj specifični okvir koji ponekad teško komunicira sa modernim načinom mišljenja. Za projekte sa ovakvim zajednicama potrebno je provesti više vremena u zajednici i imati više fleksibilnosti, ali projekat koji bi uključivao fleksibilnost i otvorenost bio bi manje interesantan za donatore.

Radeći ovakve projekte neprestano sebi postavljam pitanje šta je umetnost, jer su ovakve aktivnosti iskorak iz estetike i umetnosti uopšte. Ovo je dalje i od kulturnog turizma, a nije isto što i art-aktivizam, zato što art-aktivizam uvek operiše sa protestom ili kritikom, ali taj način umetničke i ljudske egzistencije nema više moć.

– LŽ: *Da li to znači da je angažovana umetnost deo prošlosti?*
N.T.F: To zavisi šta je angažovana umetnost. Angažovana umetnost kao protest i razotkrivanje nečeg što je sakriveno nema više taj efekat kao ranije, i ne samo u umetnosti. Protest uopšte nema više političku moć. To smo mogli videti na primeru rata u Iraku, kada su milioni ljudi protestovali protiv tog rata, ali se agresija ipak desila. Angažovana umetnost kao protest može da postoji samo za konkretni cilj i za kratko vreme.

Ali ja o angažovanoj umetnosti mislim na drugi način. Mislim o umetnosti koja će ostvariti pozitivne efekte na jednu zajednicu. Moj projekat u vlaškoj zajednici je bio moj prvi eksperiment u ovakvom vidu angažovane umetnosti. On mi je doneo razmišljanje na temu funkcije umetnika koji deluje između bilo koje manjinske i većinske kulture. To nije tako lako jer ideologije postoje u obe zajednice.

– LŽ: *Da li si ti postmoderan umetnik i koliko je politika vezana za tvoj rad?*

N.T.F: Jesam i nisam postmoderan umetnik. Postmoderna umetnost operiše sa ironijom, parodijom, citatom u umetnosti, igranjem, a toga nema mnogo u mom radu. Ali ja dosta pratim postmodernu filozofiju, pogotovu odnos sa drugim. Na aktuelnim studijama u Švajcarskoj izučavam postmodernu filozofiju, i na tom univerzitetu sam slušala profesore kao Wolfgang Schirmacher, Žak Derrida, Đorđo Agamben, Avital Ronel, Christofer Fynsk.

Postmoderan sistem govori da je umetnost politika, odnosno da je sve politika, sam život. Zato što je način na koji obavljajš svakodnevne radnje, a pogotovo u umetnosti, deo ideologije koju podržavaš. Ja se najviše oslanjam na učenje Emanuela Levinasa. On ima snažnu religioznu notu (judaizam) u svom filozofskom sistemu. On je inače jedna od ključnih figura postmoderne filozofije. Posebno mi se dopada njegovo učenje o Drugom. Generalno, on kaže da mi možemo da postavimo najosnovniji identitet samo ako postoji drugi u odnosu na kojeg ćemo postaviti svoj identitet, zato smo uvek dužni prema drugome.

Politika je veoma vezana za moj rad. Bilo da je čovek aktivan ili pasivan on je deo neke politike. Cilj umetnika je da otkrije mehanizam ideologije. Ne možeš nikada biti van ideologije, možeš birati samo mesto, da li si u centru ili na periferiji događanja. I umetnost je ideologija.

– LŽ: *Možeš li nam bliže objasniti svoje radove od žice izložene u Novom Sadu koji se dotiču uloge žene u izraelskom društvu?*
N.T.F: Kada sam počela da radim sa žicom, radila sam sa

običnom, metalnom žicom, što je za mene bio simbol privremenosti izraelskog i jevrejskog mišljenja. Recimo, kada se nešto popravljaju privremeno, ostaje uvek za stalno, a takođe takva žica ostaje tu i dalje za svaki slušaj. Jer nikada ništa nije konačno i trajno, postoji nesvesan osećaj da se može sve sutra izmeniti, osećaj nesigurnosti. Žicu sam koristila kao konac u vezu, što zahteva dosta vremena, što je obrnuti proces od osećaja nesigurnosti i privremenosti. Elipsast oblik tog objekta podseća na oblik starih fotografija i veza koje sam jednom prilikom pronašla u svojoj kući.

Na početku stvaranja izraelske države 50-tih godina postojalo je mišljenje da svi treba da dođu u Izrael i da je sramota ako se ostane u Evropi. Takođe, mlada država kao socijalistička je htela da se razlikuje od uobičajenog načina života Jevreja u Evropi koji su se uglavnom bavili intelektualnim zanimanjima. Ovde se akcenat bacio na poljoprivredu. To je stvorilo neobičnu stvar da ljudi nisu pamtali svoju ličnu istoriju, već je sve počinjalo ispočetka. Za žrtve holokausta se govorilo da nisu pravovremeno reagovali i branili se. To socijalističko mišljenje je donelo ne samo novi pogled na istoriju već i na funkcije ljudi u društvu. U tradicionalnom svetu žena je bila odgovorna za kuću i decu, i da bude prenosnik lične istorije. Zato se taj ženski ručni rad kao vez i tkanje može gledati kao pisanje istorije, i ti ornamenta kao deo vizualne ideologije. Tih godina 50-tih i 60-tih postoji vrlo jaka socijalistička ideologija a to se može videti u fotografijama žena koje su istovremeno dokumentarne ali i urađene u maniru socijalističkog realizma. Te fotografije su poslužile kao osnova za crtež koji se nazire izdaleka na mojim instalacijama od žice. (Jedna od tipičnih slika je fotografija žene koja popravljaju struju na banderi.)

Deo moje instalacije sa žicama uključuje i fotografije savremenog Izraela, koje pokazuju kreativnost iz potrebe a ne iz ideologije.

– LŽ: *Bila si inspirisana rudnicima kao umetnik i kao autor projekta, posebno rudnikom uglja u Kladnu u Češkoj.*

N.T.F: Prvo sam učestvovala na izložbi dokumentarne fotografije i umetničke radionice u Kladnu. Tamo je postojalo 10 rudnika koji su zatvoreni između 1997. i 2002. Svi rudnici su srušeni a samo jedan je ostao kao muzej. Pre rušenja rudnika učesnici umetničke radionice su došli da snime zatečeno stanje. Bilo je jako čudno jer je sve zatečeno kao da će sutra ponovo da se radi. Rudari su ostavili svoja odela, ključeve itd.

Već tada sam mislila da to nije dovoljno, da smo se bavili samo vizuelnim, ali nismo upoznali ni rudare ni samo Kladno. U Kladnu se nalaze mašine s početka 20. veka. Upoznala sam se sa Dagmom Šubertovom, kustosom rudarskog muzeja u Kladnu i sa njom sam realizovala još jednu radionicu, "Under Construction" koja je uključivala seminar iz istorije mesta i radionice. Cilj je bio da se prvo izuči mesto a onda da se radi. Ja sam u projektu učestvovala kao umetnik i uradila sam rad koji je podvlačio socijalni milje datih rudara. U rudniku je postojala tabla na kojoj je svaki rudar kačio žeton sa svojim brojem dok je radio dole i tako se znalo ko je u rudniku, a uzimao ga kada izlazi. Ja sam uzela spisak svih rudara i pronašla sam umrle i od poliestera sam izlila žetone na kojima je sa jedne strane pisao njihovo ime a sa druge strane godina njihovog dolaska u rudnik i godina smrti. Na taj način sam želela da kažem da su ovi ljudi jednom postali rudari i ostali to do smrti iako su bili otpušteni. Odnosno oni su ostajali da budu rudari i kada je rudnik zatvoren. Vrlo često oni su brzo umirali jer su se ostajući bez posla odavali alkoholu. Tako snažan identitet postoji uglavnom za rudnike dubokog kopa, ali na površinskom kopu kao što je Majdanpek nije tako.

Napisala sam takođe projekat "Žene-rudari i žene kao supruge rudara", ali toj radionici nisam prisustvovala jer sam došla ovde.
– LŽ: *Kako vidiš budućnost umetnosti?*

N.T.F: Umetnost kao objekat ima vrednost kao lična dragocenost, odnosno vrednost takvog dela vidim samo na ličnom nivou. Za društvo umetničko delo u formi objekta nema više veliki značaj u smislu njegovog menjanja, uticanja na promene u društvu. Meni se dopada rad Hansa Hakea, koji je veoma rano počeo da stvara dela angažovane umetnosti u instalaciji. Njegova dela su višeslojna u poruci i za svako delo ima obim-

nu dokumentaciju koja teoretski podržava taj rad. On je primer umetnika koji se bavi umetnošću kao objektom i kod kojeg ta forma nije prevaziđena.

Na sličan način i ja pokušavam da stvaram umetnost. Postoji uska veza između mojih projekata gde se bavim drugima i objektima gde se više bavim mojim mišljenjem, ali jedan bez drugog ne postoji.